

УДК 811.111'271.12

ГРИШКОВА Р.О., Миколаївський державний гуманітарний університет ім. Петра Могили, Миколаїв, Україна

Гришкова Раїса Олександрівна – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри англійської мови Миколаївського державного гуманітарного університету імені Петра Могили. Коло наукових інтересів – педагогічні засади формування іншомовної соціокультурної компетенції студентів нефілологічних спеціальностей у процесі фахової підготовки.

Іншомовна освіта в Україні у контексті євроінтеграції

Статтю присвячено проблемам реформування іншомовної освіти в Україні з позицій євроінтеграції. Проаналізовано останні європейські та вітчизняні документи з мовної освіти. Окреслено шляхи впровадження Рекомендацій Ради Європи в навчаний процес у вищій школі.

The article is devoted to the problems of reforming of foreign language education in Ukraine from the viewpoint of Eurointegration. Current European and Ukrainian state documents concerning language education are analyzed. The ways of implementation of the Common European Framework in the academic process of higher school are defined.

На початку третього тисячоліття Україна переживає складний період трансформації суспільного розвитку й радикальних перетворень у галузі освіти, намагаючись вийти на рівень європейських та світових стандартів і приєднатись до Болонської конвенції.

Процес об'єднання Європи, його розповсюдження на схід супроводжується формуванням загального освітнього і наукового простору та розробкою єдиних критеріїв і стандартів у цій сфері в масштабах усього континенту. Іншомовна освіта в Україні реформується з урахуванням основних досягнень європейських країн у цій галузі та відповідно до таких документів Ради Європи як “Білінгвальна освіта: основні стратегічні завдання”, “Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання”, “Європейський мовний портфель”, “Приведення екзаменів з мови у відповідність до Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти” та вимоги до Євроіспитів.

Ідеї мовної політики Ради Європи знаходять все ширшу реалізацію в нашій державі: збільшується кількість мов, що вивчаються; зростає кількість осіб, які володіють принаймні однією іноземною мовою; в середніх навчальних

зкладах започатковано вивчення кількох іноземних мов; в університетах збільшується кількість академічних годин на вивчення іноземної мови; в деяких вищих закладах освіти іноземна мова вважається другою робочою мовою.

Метою даної статті є висвітлення положень Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти щодо рівнів володіння англійською мовою та критеріїв оцінювання знань і вмінь студентів. Досягнення поставленої мети можливе за умов виконання таких завдань:

- проаналізувати положення Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти на предмет вимог до написання програм;
- визначити відповідність вимог Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти державним документам в Україні;

Рекомендації Ради Європи з мовної освіти враховано в Державному стандарті загальної середньої освіти й у Програмі з іноземної мови для загальноосвітніх навчальних закладів. Рівні володіння загальнонавчальною іноземною мовою, визначені в Загальноєвропейських рекомендаціях, покладено в основу Типових Програм з першої іноземної мови для

університетів/інститутів, які готують учителів та перекладачів.

У вищих нефілологічних навчальних закладах студенти також мають оволодіти загальнонавчальною та професійно орієнтованою іноземною мовою. Відповідно до інструктивних документів Міністерства освіти і науки України обов'язковий курс іноземної мови становить 198 годин. Але цієї кількості годин недостатньо для оволодіння іноземною мовою на рівні, який забезпечує особі академічну і професійну мобільність рівень B2 (просунутий незалежний користувач). У європейських країнах на оволодіння іноземною мовою на рівні B2 відводиться 250 годин аудиторної роботи.

Зміни у структурі міжнародних відносин сприяють переосмисленню мети вивчення іноземних мов у вищій школі, формуванню додаткової мотивації до оволодіння іноземною мовою як засобом міжнародного спілкування. У період оновлення всіх аспектів життєдіяльності суспільства та розширенням міжнародних зв'язків з огляду на стратегічну мету нашої держави – інтеграцію в європейське співтовариство, об'єктивний рівень фахової підготовки майбутнього спеціаліста з економіки, політичних наук, екології, правознавства, соціальної роботи тощо визначається сформованістю його професійних та особистісних якостей, серед яких володіння соціокультурними знаннями та розвинуті вміння міжкультурного спілкування посідають особливе місце.

В Україні мовна освіта визнана одним з найголовніших складників вищої освіти. Без володіння іноземними мовами неможливо реалізувати соціальну та професійну мобільність людини. Наразі суспільство почало усвідомлювати принципово нову роль мовної освіти в сучасному інформаційному світі. Реформування вищої школи України в контексті Болонського процесу зумовлює необхідність удосконалення й підвищення рівня якості мовної освіти.

В одному із основних принципів Загальноєвропейських Рекомендацій говориться про те, що „лише шляхом кращого оволодіння сучасними європейськими мовами можна полегшити спілкування та взаємодію між європейцями з різними рідними мовами заради підтримки європейської мобільності, взаєморозуміння та співпраці, та подолати упередження та дискримінацію” [2, с.17]. Відповідно до цих Рекомендацій щодо рівня володіння іноземною мовою студент вищих навчальних закладів повинен „володіти уміннями вільно висловлюватися без суттєвої витрати часу на пошук адекватних мовних засобів у процесі досягнення ним соціальних, академічних і професійних цілей” [3, с.24]. У контексті Рекомендацій Ради Європи студент

розглядається як суб'єкт, який сам ставить собі мету навчання, а викладач вибирає для нього стратегію досягнення цієї мети. В Рекомендаціях підкреслюється, що мовні навички – це тільки база, інструментарій для досягнення позитивного результату на рівні комунікативних дій, і, наприклад, граматики чи лексики не повинні бути ізольованим від комунікативних цілей об'єктом викладання [2; с.20].

Серед головних завдань вищої школи, визначених Національною доктриною розвитку освіти України у XXI столітті: закласти необхідну інтелектуальну та моральну базу, достатню для майбутньої діяльності у сферах науки, виробництва, культури, управління тощо, та сформувати у людей з вищою освітою якості, необхідні для подальшого продуктивного життя та професійного розвитку, такі якості людини як здатність самому вчитися; глобальне мислення; терпимість до відмінностей щодо цінностей і норм моралі; культурна компетентність; функціональна грамотність та професійна універсальність; культура спілкування; здатність застосовувати знання в конкретних ситуаціях; самостійність та критичність мислення; відповідальність, дисциплінованість, висока культура взаємодії в групах, вміння пристосовуватись до перемін тощо можуть бути розвинені в процесі формування соціокультурної компетенції з іноземної мови у студентів нефілологічних спеціальностей впродовж всього курсу вивчення як загальної, так і професійно спрямованої іноземної мови.

Нова мовна політика та проблеми оволодіння іноземною мовою як засобом міжкультурного спілкування потребують інших підходів до методики викладання, удосконалення професійної та іншомовної комунікативної компетенції викладачів, розробки сучасних технологій навчання. Сьогодні мовна освіта в Україні розглядається як полікультурний, полілінгвальний простір; провідні принципи її реалізації ґрунтуються на мовному й культурному плюралізмі.

Питання формування соціокультурної компетенції студентів, які вивчають англійську мову для професійного спілкування, порушуються в новій Програмі з англійської мови для професійного спілкування (К.: Ленвіт, 2005), загальною метою якої є формування у студентів професійних мовних компетенцій, що сприятиме їхньому ефективному функціонуванню в культурному розмаїтті навчального та професійного середовищ [3]. Програму складено вітчизняними вченими за сприяння Британської Ради в Україні та рекомендовано Міністерством освіти і науки України. Вона призначена для вищих навчальних закладів, які здійснюють підготовку

фахівців з різних спеціальностей. Укладачами програми враховані Західно-європейські рекомендації з мовної освіти щодо рівнів володіння мовою, компетенцій користувача, можливих контекстів користування мовою, процедур складання програм та контролю результатів навчання. Вона є загальною за характером і може використовуватись для різних спеціальностей та спеціалізацій професійної підготовки студентів.

У результаті теоретичного аналізу та вивчення практичного досвіду підготовки студентів нефілологічних спеціальностей у плані оволодіння іноземною мовою, представлених у дослідженнях М.О.Ариян, В.О.Бухбіндера, Є.В.Вере-щагіна, М.О.Давидової, І.О.Зимньої, С.Г.Тер-Мінасової, Г.О.Китайгородської, В.Г.Костомарова, В.М.Топалової, Ю.І.Пассова, О.Б.Тарнопольського, С.П.Кожушко та ін. виділено низку протиріч, що об'єктивно існують у практиці навчання іноземних мов студентів нефілологічних спеціальностей у вищих закладах освіти. До них віднесено:

- потребу суспільства у фахівцях з вищою освітою, які добре володіють принаймні однією іноземною мовою, і ставлення до ІМ як непрофілюючої дисципліни в більшості нефілологічних вищих навчальних закладів;
- визнання у суспільстві необхідності підготовки майбутніх спеціалістів до міжнародної співпраці й відсутність відповідних соціально-педагогічних умов для формування й розвитку навичок міжкультурного спілкування;
- необхідність накопичення соціокультурних знань про країни, мова яких вивчається, і необізнаність більшої частини викладачів ІМ з реаліями сьогоденного життя в цих країнах;
- традиційне вивчення граматики, лексики, навчання перекладу на заняттях з ІМ й необхідність формування практичних навичок іншомовного спілкування з урахуванням фонових знань про країну і мову;
- постійно зростаючою за обсягом і такою, що ускладнюється за змістом лінгвокраїнознавчою інформацією, й недостатньою мобільністю навчальних планів, методичних посібників та форм підготовки майбутніх спеціалістів;
- відсутність системного зв'язку між професійною та іншомовною підготовкою студентів нефілологічних спеціальностей у вищих закладах освіти.
- неузгодженість вимог Міністерства освіти і науки з Рекомендаціями Ради Європи;
- відсутність прозорості навчальних планів і непоінформованість студентів відносно їх змісту до вступу у вищий навчальний заклад.

- Розв'язання цих протиріч вимагає подальшого удосконалення іншомовної освіти в таких напрямках:
- приведення у відповідність вимог Міністерства освіти і науки України та Рекомендацій Ради Європи в галузі мовної освіти;
- визнання необхідності теоретичного обґрунтування взаємовпливу фахової підготовки майбутніх спеціалістів та соціокультурної компетенції з іноземної мови;
- орієнтація процесу навчання ІМ на формування не тільки мовної та мовленнєвої, але й соціокультурної компетенції з предмета;
- забезпечення єдності теоретичної та практичної підготовки студентів нефілологічних спеціальностей у плані формування їх соціокультурної компетенції з іноземної мови.

У відповідь на розвиток міжнародних подій для задоволення мовних потреб студентів вищих навчальних закладів різних спеціальностей за погодженням з Міністерством освіти і науки України було розроблено Програму з англійської мови для професійного спілкування (АМПС). Вона також спрямована на надання викладачам і студентам мовних еталонів у відповідності з рівнями, визначеними Загальноєвропейськими Рекомендаціями з мовної освіти (2001) [3], та на забезпечення нормативної бази у розробці навчальних курсів та планів викладачами англійської мови на факультетському рівні.

Нова Програма з англійської мови для професійного спілкування, укладена провідними вітчизняними фахівцями під егідою Міністерства освіти і науки України за сприяння Британської Ради (березень, 2005), надає студентам нефілологічних гуманітарних спеціальностей можливість розвивати іншомовну соціокультурну компетенцію і стратегії, необхідні для ефективного навчання та майбутнього професійного спілкування.

Під іншомовною соціокультурною компетенцією маються на увазі “знання, уміння використовувати у спілкуванні та пізнанні іншомовні соціокультурні і соціолінгвістичні реалії” [5]. Програма АМПС зорієнтована на “виховання інтересу до культур наших європейських сусідів, розвиток демократичного суспільства, формування відкритості, толерантності й поваги до “несхожості” й відмінностей” [7;4]. У більш широкому європейському контексті вона спрямована не лише на розвиток прагматичної компетенції, але й враховує соціокультурний аспект спільноти, в якій будуть жити й працювати студенти – майбутні фахівці.

Програма АМПС як педагогічний та

організаційний інструмент враховує сучасні тенденції у вивченні та викладанні мов і базується на таких принципах:

- інтернаціоналізм та плюрилінгвізм;
- демократія та рівні права;
- прозорість і гнучкість;
- варіативність
- інтеграція.

Серед цілей Програми (практичної, освітньої, пізнавальної, розвиваючої) окремо виділено соціокультурну та соціальну мету. Соціокультурна мета передбачає досягнення широкого розуміння важливих і різнопланових міжнародних соціальних та культурних проблем для того, щоб діяти належним чином у культурному розмаїтті професійних та академічних ситуацій, у той час як досягнення соціальної мети має сприяти становленню критичного самоусвідомлення та вміння спілкуватись у постійно змінюваному міжнародному середовищі.

Аналіз змісту Програми АМПС свідчить, що він спрямований на формування професійної комунікативної компетенції, яка розглядається

як мовна поведінка, що є специфічною для академічного і професійного спілкування. Мовна поведінка вимагає набуття як лінгвістичної (мовленнєвих умінь та мовних знань), так і прагматичної та соціокультурної компетенцій, необхідних для виконання завдань, пов'язаних з навчанням та роботою. Соціокультурна компетенція, як зазначено в Програмі, є "невід'ємною частиною її змісту, і спрямована на розвиток розуміння й тлумачення різних аспектів культури і мовної поведінки у професійному середовищі. Вона сприяє розвитку вмінь, характерних для поведінки в різних культурних і професійних ситуаціях, та реагування на них" [7].

Рівень володіння мовою B2, тобто стандартні вимоги на здобуття ступеня бакалавра за міжнародно прийнятими рівнями володіння мовою для різних спеціальностей [7;2], передбачає, що соціолінгвістична та прагматична компетенції мають бути розвинені до такої міри, щоб студенти могли розуміти, як ключові цінності, переконання та поведінка в академічному та професійному середовищі

ЛІТЕРАТУРА

1. Гуревич Р.С., Кадемія М.Ю. Інформаційно-комунікаційні технології в навчальному процесі.- Вінниця: ДОВ "Вінниця", 2002.-116 с.
2. Гришкова Р.О. Компаративна технологія формування соціокультурної компетенції студентів нефілологічних спеціальностей. –"Мовна освіта: шлях до євроінтеграції": Тези доповідей / За ред.С.Ю.Ніколаєвої.-К.: Ленвіт, 2005.-290 с.
3. A Common European Framework of Reference./ Council for Cultural Co-operation, Education Committee. - Strasbourg, 2001.
4. Козаков В.А., Дзвінчук Д.І. Психолого-педагогічна підготовка фахівців у непедагогічних університетах: Монографія.- К.: ЗАТ "НІЧЛАВА", 2003.–140с.
5. Крючков Г.В. Стратегія навчання іноземних мов в Україні // Іноземні мови в навчальних закладах // К.: Педагогічна преса.- №1-2, 2002.–192 с.
6. Пассов Е.И. Коммуникативное иноязычное образование. Концепция развития индивидуальности в диалоге культур.- Липецк: ЛГПИ, 2000.-216 с.
7. Програма з англійської мови для професійного спілкування. Колектив авторів: Г.Є.Бакаєва, О.А.Борисенко, І.І.Зуєнок та ін. – К.: Ленвіт, 2005.-119 с.
8. Сысоев П.В. Социокультурный компонент содержания обучения американскому варианту английского языка.- Дисс.... канд.пед.наук.-Тамбов, 1999.-198 с.
9. Тарнопольский О.Б., Кожушко С.П. Методика обучения английскому языку для делового общения // К.: Ленвіт, 2004.-192 с.